

Oponentský posudek bakalářské práce Jany Křivánkové
Chyby v psaní z psycholingvistického hlediska

Bakalářská práce Jany Křivánkové je zaměřena na srovnání chyb v produkci mluvené řeči s chybami při psaní na klávesnici. Pro ten účel si vytvořila korpus překlepů, které se objevily v internetových chatech, vypracovala na základě anglosaské odborné literatury jejich typologii a srovnala ji s typy odborně vymezenými v oblasti přeřeknutí. Jde o celkem zajímavé téma na pomezí psycholingvistiky a psychomotoriky, avšak způsob, jakým se práce s tématem vyrovnala, nepovažuji za zcela úspěšný.

První část práce představuje dva teoretické modely produkce zvukové komunikace a typologii chyb, které při této produkci vznikají. Přitom nechává základní používané pojmy (psaná syntax, projev, výpověď, „generalizační proces“) nevyjasněné a předkládá (parafrázuje?) řadu nejasných či těžko přijatelných tvrzení (např. že výpověď tvoří promluvu, že „různé charakteristiky“, jichž „se týká informace, kterou produkt získává v každé fázi produkčního procesu“, slouží „k celkovému porozumění promluvy“, že existuje fáze tohoto procesu, při níž se rozhoduje o počtu slov ve výpovědi – vše na s. 4). Citovanou odbornou literaturu autorka srovnává jen zčásti a prakticky vůbec ji nehodnotí: např. nekonstatuje, že představené modely se zásadně liší v pořadí fází (syntax vs. lexikon), neklade si otázku, z čeho a jak mluvčí „vybírám myšlenku, kterou chce jazykově ztvárnit“ (s. 5), neoponuje nesmyslnému tvrzení, že anglická znělá hláska (spíše však foném) zapisovaná digrafem „th“ je shluk apod. Stěžejním nedostatkem této části práce je však to, že autorka nedává jednotlivé typy chyb do souvislosti s jednotlivými fázemi produkčního procesu: bez toho totiž nelze usuzovat na podobnost jednotlivých typů chyb při mluvení a při psaní na klávesnici, což autorka v dalších částech práce činí.

Druhá část práce uvádí a českými příklady doplňuje MacKayovu klasifikaci chyb vznikajících při psaní na klávesnici. I tato část obsahuje řadu míst pochybných: např. proč by šíře slovní zásoby měla mít větší vliv na produkci zvukové komunikace (když je lexikální fáze produkce pro oba procesy společná) (s. 22) či jak se to má s fonetickou nepodobností a nutností soustředění při čtení (s. 24). V případě alternace (s. 29–30) se domnívám, že není podstatné, zda jsou alternující grafémy (nikoli „hlásky“!) vokálové, nebo konsonantové, nýbrž že alespoň jeden z nich (nebo oba) se opakuje: vedle *klol* místo *kolo* jistě existují i čistě konsonantové alternace typu *děstsví* nebo *rkr*. Poslední příklad kombinace (*nevhyčází*, s. 32–33) není podle mě kombinací, nýbrž migrací *h* o dva znaky.

Po představení svého korpusu a stručné, pomocí přehledných grafů vyjádřené statistice jednotlivých typů chyb autorka srovnává produkci chyb ve zvukové komunikaci a v komunikaci pomocí psaní na klávesnici. První odstavec oddílu 6.1 by snad byl srozumitelný, kdyby v něm byly nějaké příklady. Překlep *fričím* (s. 42) by po mém soudu bylo vhodnější hodnotit jako anticipaci než jako směřování jednotek. Neschopnost autorky rozhodnout, zda anticipace ilustrovaná příkladem *tak si písname* (místo *písname*) je mechanická (motorická), nebo taková, jaká se může vyskytnout i v mluveném projevu, ukazuje na základní koncepční nedostatek posuzované bakalářské práce, totiž na opomíjení vztahu mezi produkčními procesy zvukové a klávesnicové komunikace. Považuje autorka práce za možné, že si pisatel přenesl do motoriky rukou své artikulační přeřeknutí? Pohybuje tedy mluvidly, při jejichž činnosti taková přeřeknutí vznikají – a „poslouchají“ jeho ruce jeho mluvidla? Podobně s perseverací: „V textech se však vyskytují oba druhy perseverací, jak perseverace, kterou popisuje Garnham a kol. spolu s Fromkinovou, tak i perseverace MacKayova s původem pouze a jen v psaném textu.“ (s. 40) Která z perseverací doložených v autorčině korpusu je „mluvená“, tzn. nemá původ pouze v klávesnicovém psaní? K této části práce se vztahuje i příloha, v níž jsou chyby z nashromážděného korpusu rozděleny na jednotlivé typy; ta obsahuje i několik omylů v určení typu chyby. Zvláště pak ukazuje na nekompatibilitu jednotlivých typů, zaviněnou nejednotností hledisek pro jejich vymezení: např. jako samostatné typy uvádí substituci, přidání grafému, anticipaci a perseveraci, ačkoli perseverace i anticipace mají dva typy: přidávací a substituční. Osobně pro mě bylo zajímavé, že příloha obsahuje řadu příkladů substituce *a – e*, které se sám znepokojivě často dopouštím: jaké pro ni má autorka vysvětlení, když příslušné klávesy nejsou umístěny ani vedle sebe, ani „zrcadlově“?

Závěr práce vychází z nedoloženého „předpokladového“ tvrzení, že „se produkce psaná a produkce mluvená jeví jako zcela odlišná“. Rozlišuje fáze produkce zvukové i klávesnicové komunikace, které „probíhají podobně“ (proč ne „které jsou shodné“?), od „konečných fází“, které se liší (s. 43). Tyto koncové fáze však nejsou v práci vymezeny: v případě psaní na klávesnici není nikde v práci popsáno, v čem spočívají, v případě mluvení se dva uváděné modely v tom, co pokládají za koncovou fázi, rozcházejí. Autorčino srovnání obou druhů chyb by přitom mohlo jeden z představených modelů podpírat: ten druhý totiž za koncovou fází označuje něco, co snad lze připustit jako realizované i při psaní.

Formulační a formální stránka práce jsou její největší slabinou. Výklad je stručný a přímočarý, avšak formulačně kostrbatý (např. „chyby, od kterých jsme objevili jen několik málo chyb“, s. 36) a syntakticky toporný a nepřehledný (např. soustavné matoucí osamostatňování vedlejších vět uvozených spojkou *zatímco*, funkční přetíženost čárky apod.). Výjimečné nejsou chyby morfologické, vazebné ani pravopisné včetně hrubých, chyb v čárkové interpunkci jsem našel přes třicet.

Bakalářská práce Jany Křivánkové splňuje příslušné požadavky, a proto ji doporučuji k obhajobě. Vzhledem k výše uvedeným nedostatkům jí navrhuji klasifikaci stupněm *dobře*.

Ve Vodňanech 24. srpna 2011

doc. Mgr. Robert ADAM, Ph.D.